
Workshop Zandhagedis en Hazelworm - Utrecht

10 september, Leersumse Veld, Plantage Willem III en Remmerendse Heide (Utrecht),
(i.s.m. Staatsbosbeheer en Het Utrechts Landschap) 18 deelnemers

Tijdens een diapresentatie werd ingegaan op de herkenning, ecologie en het leefgebied van de zandhagedis en van de hazelworm. Om het zoekbeeld en de herkenning van afgeworpen vervellingen van deze soorten te verbeteren, waren er van alle soorten vervellingen in natura te bezichtigen. Zinvol, want een op soort herkenbare vervelling geldt als een volwaardige waarneming in het veld. Ter plaatse loopt een hazelwormproject

Uniformgekleurd mannetje
(foto Mieuw van Diepenhoven)

waarbij een flink aantal plaatjes (dakpannen) in het leefgebied uitgelegd zijn. Periodiek wordt daarbij bekeken in hoeverre de hazelworm gebruik maakt van deze aangeboden kunstmatige schuilplekjes. Er werd onder een 10-tal plaatjes (van een traject

van 50) in de directe omgeving gekeken, maar helaas: geen hazelwormen vandaag. Wel vonden we onder een vermolmd stuk hout een verse vervelling. Ook vonden we vlak bij elkaar een mannetje en een vrouwtje levendbarende hagedis en even later enkele juvenielen. Mooi en leerzaam om zo dichtbij de verschillen goed te kunnen zien.

Zandhagedissen werden gezocht op de Plantage Willem III en de aangrenzende Remmerendse Heide. De dag was begonnen met zware regen en dikke mistbanken, maar in de loop van de ochtend klaarde het op en het werd zelfs ideaal reptielenweer. In korte tijd vonden we dan ook maar liefst meer dan 15 dieren, zowel volwassen mannetjes en vrouwtjes als deze zomer geboren jonge zandhagedissen. Uitvoerig bekeken we in de hand enkele volwassen mannetjes en vrouwtjes. Heel bijzonder was de vondst van een uniform brons gekleurd mannetje (zie foto links).

ERVARINGEN DEELNEMERS INHAALSLAG REPTIELEN

Met scharrelkinderen op zoek naar kruipende dieren

Dick van Dorp inventariseerde in Velp. Hij speurde 7 km-hokken af op ringslang, adder, knoflookpad en kamsalamander, sommige hokken op meerdere soorten. Een gevarieerde, maar niet gemakkelijke klus. De ringslang en de adder kon hij herbevestigen en samen met zijn "scharrelkinderen" scoorde hij zelfs een paartje parende ringslangen!

Samen met mijn zoons van tien en twaalf heb ik een aantal blokken op de Veluwe en aangrenzende IJsseldal geïnventariseerd. Beiden zijn (nog) geen Wildzoekers, maar wel echte scharrelkinderen. Ze lopen dus bij voorkeur buiten de paden, rennen overall achteraan en duiken zonodig - *zonder permissie* - meteen bovenop op hun prooi.

Een belangrijke prikkel om aan de Inhaalslag mee te doen betrof de waarneming van zonnende ringslangen aan de voet van de Grebbeberg bij Rhenen. Op een fraaie zondagmiddag in het vroege voorjaar stuitten zij op vijf ringslangen, waarvan er enkelen de geul overzwommen naar de Blauwe Kamer. Niet veel later hoorden ze van de overbuurman waar ze regelmatig vissen, dat in hun achtertuin

langs de Rozendaalse beek ook ringslangen voorkomen. Komen ze op meer plekken voor dan we denken?

Zonder twijfel was de eerste waarneming tijdens de Inhaalslag ook meteen de mooiste, zo bleek achteraf. Bij Leuvenheim stapten wij uit de auto om een verland vennetje te controleren op ringslangen. Die waren daar al tijden niet meer waargenomen. Groot was onze verbazing toen wij daar aan de rand van het ven, op maar twintig meter van de openbare weg, twee parende ringslangen aantroffen. Nooit eerder had ik parende ringslangen gezien en al helemaal niet zo snel! Een droomstart! Daarna hebben we nog twee keer het ven gecontroleerd op kamsalamander en knoflookpad, maar

helaas waren beide soorten niet vast te stellen. Wel zagen we beide keren wederom een ringslang, en nota bene als toegift een hazelworm! Gesterkt door dit succes waagden wij ons ook op de Veluwe om adders te inventariseren. Dit bleek aanmerkelijk lastiger. Uiteindelijk is de adder slechts eenmaal waargenomen tijdens een derde bezoek. De andere blokken in NP Hoge Veluwe leverden geen adders op. Maar wel diverse andere leuke waarnemingen, zoals

roepende kwartels op de hei, patrouillerende duinparelmoervlinders en bronstige edelherten. Terugkijkend was de oogst voor de Inhaalslag magerder dan waarop we hoopten en ook bleken de toebedeelde soorten lastig vast te stellen. Het kostte veel geduld en moeite om toestemming van de eigenaar te krijgen. Maar niettemin hebben we veel gezien, samen veel beleefd en was het leerzaam. Voor herhaling vatbaar.

Met de juvenieltjes struinen naar hagedissen en hazelwormen

Gerard Janssen uit Schin op Geul struinde, met zoon Mark en zijn vriendjes, een kilometerhok af op zoek naar de hazelworm in het Gerendal (Zuid-Limburg). In één van de drie onderzochte kilometerhok kon hij de soort herbevestigen. Bij een eerder veldbezoek hadden de jongens al hagedissen gemerkt en ze beleefden nu hun eerste “terugvangst”. Zo zetten ze spelenderwijs de eerste schreden op het pad van wetenschappelijk onderzoek.

Op 23 mei spreek ik 's morgens, voordat ik naar mijn werk ga, met mijn zoon Mark af dat we weer op zoek gaan naar hagedissen en hazelwormen. Hij mag drie vriendjes meenemen. Gewapend met kleine schepnetjes en rugtasje gevuld met lekkers voor onderweg staat de veldploeg 's middags op de afgesproken plaats klaar. Langs het pad dat grenst aan het hellingbos is een groot deel kaal gekapt, zodat er een lappendeken van stukjes gras en kruidenzomen zijn ontstaan, ideale biotopen voor hagedissen. Het is aangenaam, zonnig weer en boven ons hoofd horen we een buizerd roepen. Mark vraagt zich bezorgd af de roofvogel ook wel eens een hagedis eet en is opgelucht te horen dat die liever een konijntje pakt. Ze rennen direct naar een plek waar de vorige keer enkele hagedissen zaten te zonnen en jawel, daar vinden ze nu op een boomstronk weer twee mooi gekleurde exemplaren. Voorzichtig halen we onze schepnetjes tevoorschijn en met een snelle beweging weet Mark er een te vangen. “Het is Harry!”, roept Tom, en inderdaad, het is er een die we vorige keer hadden gemerkt met een rode stip op zijn kop. Verder gaat de tocht, naar de “orchideeëntuin”. Een mooi op het zuidwesten gelegen kalkgrasland waar wel 20 orchideeënsoorten groeien en dat door veel toeristen bezocht wordt. Op een zitbank zien we tot onze verbazing wel 8 hagedissen boven op de leuning zitten. Langzaam lopend, lukt het ze zeer dicht

benaderen zelfs bijna aan raken! Ze zijn helemaal niet schuw, zo gewend zijn ze kennelijk geraakt aan mensen. Twee van de hagedissen hebben een geregenereerde staart. Tom legt uit dat een vogel hen heeft willen vangen, en om te ontsnappen hebben ze daarom een stuk van hun staart laten afbreken. De vogel blijft dan achter met een stukje staart en de hagedis is vrij. Op zoek naar de hazelwormen gaan we verder op verkenning en tillen een paar stenen om te kijken of er een hazelworm onder zit. Maar nee, dit keer geen succes. Twee weken geleden hadden we twee hazelwormen in elkaar gekronkeld aangetroffen (copulatie). Dus vragen de jongens zich af of er misschien al jonkies geboren waren. Dan is het tijd voor pauze, en de inhoud van de rugzakjes! Natuurlijk wordt er nog even nagebabbeld over al deze leuke ontmoetingen en terug op het verzamelpunt maken we een nieuwe afspraak voor het volgende veldbezoek. Ikzelf heb de inhaalslaghokken nog zes keer intensief doorzocht op hazelworm, waarbij ik uiteraard ook op overige reptielen en amfibieën gelet heb. Als natuurgids begeleid ik hier regelmatig groepen. In mijn dagelijkse werk als landschap-verzorger kom ik van juni tot september, vooral bij het maaien van kalkgraslandjes, vrij veel hagedissen en hazelwormen tegen. Het zijn steeds de lichtpuntjes die plezier verschaffen bij het overigens vrij monotone, fysiek zware werk.